

szük rövid, általában „U” metszetű, nehezen értelmezhető. Az ásatási szelvényünk DK-i szakaszán megfigyelt, hosszabb K-Ny-i tájolású, többszörösen megújított árok feltehetően a telepzet zárhatta le, hiszen tőle D-re csak őskori objektumokat tártunk fel. Tehát elkülönült egymástól a közösség élettere és temetője. Szintén határoló funkciót tulajdoníthatunk a terület DNy-i részén megfigyelt több K-Ny-i és ÉK-DNy-i irányú ároknak.

A leletanyag nagy részét a kerámiatöredékek teszik ki; a kézzel formált fazekak, a jellegzetes szürke, jól iszapolt, gyorskorongolt töredékek a településen mindenütt megtalálhatók. A késői időszakban a fentiekhez képest sokkal nagyobb mennyiségben a szürke, szemcsés darabok jelentkeztek. A patakhöz közelebb eső korábbi telepszakaszon római provinciális kerámia viszonylag nagyobb mennyiségben került elő (terra sigillata, bepecsételt töredékek). További kisleletek: orsógombok, orsókarikák, fenőkövek, gyöngyök, üvegtöredékek viszonylag nagyobb számban fordultak elő. Számos bronzfibula, karperec, torques, kevés érem, fülbevaló került elő az objektumok betöltéséből. Az aláhajlított lábú lemezfibulák, az alföldi típusú számszerű fibulák alapján a telep legkorábbi fázisa a Kr. u. 3. századra datálható. A telep későbbi szakasza a szemcsés kerámia és a csontfésűk alapján a 4. sz. végén-5. sz. elején zárulhatott le.

A legutolsó korszakot a feltárt terület legdélebbi szakaszán található néhány *avar kori* objektum képviseli. Két gazdag leletanyagot tartalmazó gödröt és egy nagy átmérőjű körárkot tártunk fel. A leletanyagban előforduló sütőharangtöredék a teleprészletet a 8-9. századra datálja.

KOROM ANITA

88. Budapest, XVII. Rákoscsaba, Major-hegy (M0 BP 05 lh.)

R, Sza

A Rákos-patak felett É-ra emelkedő Major-hegy DNy-i lejtőjén, a patak egyik É-D-i irányú mellékágától K-re fekvő lelőhelyen, az M0 autópálya kivitelezését megelőzően, 2005. április 6. és július 8. között végeztünk feltárást. A lelőhely különböző pontjain kisebb felületeken 2004-ben Korom Anita, Reményi László és Tóth Anikó folytatott kutatást, amelynek során rézkori (középső rézkor vége, Protoboleráz-időszak) és császárkori (szarmata) települések nyomai kerültek elő. 2005-ben elsősorban a települési jelenségeket tartalmazó 2004. évi 1. és 2. szelvények környezetének feltárása vált szükségessé. A munka során a szelvények Ny-i, É-i és D-i oldalaihoz csatlakozva összesen 15 312 m²-nyi felületen 120 objektumot tártunk fel.

A Protoboleráz-horizont jellegzetes leletei az idejű feltárás során 33 objektumból kerültek elő. A leleteket kisebb-nagyobb méretű alaktalan gödrök tartalmazták, amelyek laza szerkezetben, egymástól jelentős távolságban, a feltárt terület egészén elszórtnan helyezkedtek el.

Az altalajba több esetben viszonylag csak sekélyen le-
mélyedő, nagyobb kiterjedésű objektumokból a kerámialeletek mellett igen jelentős mennyiségben kerültek elő állatcsontok is. Különösen gazdag Protoboleráz-
emlékanyagot szolgáltatott a K-Ny-i irányban 31, É-D-i irányban 24 m kiterjedésű, K-i részén 150-170 cm-re le-
mélyedő, teljes egészében feltárt 75. sz. gödörkomplexum, amelyből a változatos kőanyag mellett viszonylag nagy számban kerültek elő a korszakra jellemző orsókarikák is. Kiemelkedő lelet egy korong alakú agyagtárgy töredéke, középpontjában napszimbólumként is értelmezhető kimetszett díszítéssel. A kerek vagy ovális objektumok – egy Protoboleráz-időszakra keltezhető méhkas alakú gödör kivételével – csak minimális rézkori kerámiatöredéket tartalmaztak, így ezek későbbi kelte-
zése is elképzelhető.

A terület déli részén a Protoboleráz-települést egykor valószínűleg övező árokrendszer DNy-i részletét tártuk fel. A Ny-i szakaszán ÉNy-K-i irányú, majd lekerekített tompaszögben ÉK-i irányba forduló, szabálytalan egyenes vonalú árkot a déli szakasz belső oldalán átlagosan 2 m távolságban egy párhuzamosan haladó, helyenként nehezen megfogható paliszád fal alapozó árka kísérte. Az árok és a paliszád vonalát a déli szakaszon két helyen, egymástól kb. 45 m távolságra egy 3 és egy 4 m szélességű földhíd szakította meg. Az árok a déli szakaszon 200 cm szélességgel és átlagosan 110 cm mélységgel jelentkezett, az egyenes aljú 20-25 cm széles paliszád árok átlagban 20 cm-re mélyedt le. A Ny felé erodált domboldalon az árok Ny-i vonulata csak mélyebben, mindössze 90-120 cm szélességgel és átlagban 50 cm mélységgel volt megfogható, így ezen a szakaszon a paliszád árok hiányát annak megsemmisülése is indokolhatja. A „V” alakban szűkülő oldalú, lekerekített aljú árok aljában több helyen vékony természetes rétegződéseket figyelhattunk meg, amely fölött egységes szürkésbarna betöltés jelentkezett Protoboleráz-időszakra keltezhető kerámiatöredékekkel, sok állatcsonttal, illetve a betöltés felső részében helyenként bedobált nagyméretű kövekkel. A teljes betöltés azonos korú leletanyagot tartalmazott, az árkot valószínűleg még a település életében feltöltötték. Esetleg az árokrendszer része lehetett az attól D-re mintegy 30 m távolságra feltárt további két árokrészlet is. Az egyenes árokkal párhuzamosan húzódó árkok a keletebbre előkerült földhíd két szélé felé irányulva É felé ívelődve végződtek. A hosszabban É felé húzódó 40-60 cm széles és 30-40 cm mély K-i árok, és az É felé csak rövidebben ívelődve végződő 70-90 cm széles és 20-40 cm mély Ny-i árok egyaránt a Protoboleráz időszakra keltezhető leleteket tartalmazott, betöltésük egységes szürkésbarna volt.

Az ásatás során 14 a *császárkorra* keltezhető objektumot tártunk fel. A kerek vagy ovális, többnyire kevés leletanyagot tartalmazó gödrök a lelőhely déli részén, a 2004. évi 1. szelvény környezetében elszórtnan kerültek elő.

Az 1. szelvény É-i és D-i oldalához kapcsolódó felületeken későbbi objektumokban, valamint szórványosan kerültek elő kovásodott állatcsontok.

A 2004. évi feltáráshoz képest új korszakot képviselnek a lelőhelyen előkerült középső rézkor első felére keltezhető temetkezések. A feltárt területen nagyjából 2 csoportban, összesen 22 zsugorított csontvázas temetkezés maradványait bontottunk ki.

A 2004. évi 2. szelvénytől É-ra 10 sírból álló csoportot tártunk fel, amelynek temetkezései egymás közelében, a humuszba vagy a humusz aljába beásva, sírfolt nélkül, néhány esetben szántás által bolygatottan kerültek elő. Két sír szélét egy Protoboleráz-horizontba tartozó gödör metszette. A zömmel NyDNy-KÉK tájolású temetkezések mellékleteként a Ludanice kultúra Budapest környékéről megismert jellegzetes edényei (behúzott peremű tál, zömök tejesköcsög) kerültek elő. Két sírban kőpengék és állatcsontok is előfordultak.

A másik csoport temetkezéseit az előzőtől mintegy 80 m-re D-re, a 2004. évi 1. szelvény Ny-i részének környezetében tártuk fel. Két temetkezés a Protoboleráz-időszakra keltezhető árokrendszerrel szuperpozícióban került elő. A 203. sz. sírt a széles árok, a 179. számút a paliszád árok metszette. A jobb oldalra fordított, zömmel DK-Ny-i tájolású csontvázasokat tartalmazó csoporton belül 4 temetkezés elszórtan, az 1. szelvénytől É-ra és Ny-ra, 4-4 sír viszont egymás közelében, az 1. szelvény ÉNy-i és DNy-i sarkánál kisebb csoportot alkotva került elő. Több esetben szabálytalan ovális vagy lekerekített sarkú téglalap alakú sírfoltot sikerült megfigyelni, csak néhány temetkezés feküdt közvetlenül a humusz aljában. A délebbi négyes sírcsoport egyik sírgödörébe egyidejűleg öt személyt: egy felnőttet és négy gyermeket temettek el. A 2. szelvénytől É-ra előkerült csoporttal ellentétben ezeknél a síroknál kevésbé volt jellemző az edénymellékletek adásának szokása, ugyanakkor a temetkezések mellékleteként előfordultak rézészerek, és csaknem valamennyi sír tartalmazott korong alakú mészkögyöngyöket. Az egyik sírban a derék táján ovális keresztmetszetű, lekerekített hasáb alakú mészkögyöngyökből összefűzött öv maradványait is feltártuk. Mellékleteként előfordultak állatcsontok, kőpengék, csonteszközök, egy esetben csiszolt kőbalta is.

M. VIRÁG ZSUZSANNA – TÓTH ANIKÓ

89. Budapest, XVII. Rákoscsaba, Major-hegy Dél (MO BP 05/2 lh.)

U, R, B, Sza

A Major-hegy déli, lankás lejtőjén található lelőhelyen 2005 áprilisától (másfél hónapos megszakítással) november végéig több mint 4 hektáros területen 1100 régészeti objektumot tártunk fel.

A legkorábbi jelenségek a területen a *neolitikum* idejéről valók. A dunántúli vonaldíszes kerámia népének megtelepedését jelző jelenségek legintenzívebben a nyomvonal Ny-i oldalán húzódó É-D-i tengelyű egyko-

ri kiemelkedésen jelentkeztek, míg a nyomvonal K-i szélé felé, valamint É-i irányban a települési objektumok ritkulását figyeltük meg. Ez alapján a település központi része a Rákos-patak és a nyomvonaltól Ny-ra É-D-i irányban húzódó mellékág környezetében feltételezhető. A nyomvonal Ny-i részén, egy mára már feltöltődött természetes árokkal határolt egykori kis magaslaton, egy 15 m hosszú és kb. 7 m széles oszlopvázas épület maradványait sikerült megfigyelni. Az ÉÉNy-DDK tájolású épület középső három oszlopsora és a ház mindkét külső oldalán párhuzamosan húzódó hosszanti árkok (Längsgrube) jelentkeztek, míg az esetünkben feltehetőleg sekélyebbre leásott külső hosszanti falakat általában jellemző sűrűbb oszlopsorokat nem tudtuk megfigyelni. A neolit település területén, így a ház környezetében is, összesen három melléklet nélküli, zsugorított csontvázas temetkezést, több gödröt és szabadtéri tűzhely maradványát is feltártuk, gyakran későbbi korszakok beásásaival bolygatott állapotban. A leletanyagot több esetben a humusz aljába, vagy sekélyen az altalajba leásott nagyméretű gödrökben, egykori felszíneken szóródva, ill. későbbi objektumok anyagába keveredve találtuk. Leletek kerültek elő a területet ÉÉNy-DDK-i irányban átszelő természetes, később feltöltődött árkokba, vízfolyásokba sodródva is. Az épülettők ÉK-re húzódó nagyméretű természetes mélyedés aljában, sok esetben bronzkori beásások leletei közé keveredve kerültek elő a korszak emlékei. Elpusztított temetkezések egykori létezésére bronzkori leletekkel keveredett embercsont-töredékek is utaltak. A kerámialeletek előzetes vizsgálata alapján a lelőhelyen a késő kottafejes, korai Zseliz-időszak településének részlete került elő.

Az újkőkori település É-i határán kívül három zsugorított csontvázas temetkezés maradványát tártuk fel. Ezek közül kettő nagyjából a telep határánál, a humusz aljában, egymás közelében feküdt. A folt nélkül jelentkező sírokat a szántás és a munkagép megbolygatta. Az egyik sírban a csontok eredeti helyzetét csak feltételezni tudtuk; ami szerint jobb oldalra fordított, erősen zsugorított testhelyzetű, NyDNy-KDK tájolású, közepes megtartású csontvázas maradványairól lehetett szó. A maradványok között mellékletet nem találtunk. A másik sírban DDNy-ÉÉK-i tájolású, bal oldalra fordított, erősen zsugorított testhelyzetű felnőtt közepes megtartású csontváza feküdt. Az arckoponya előtt két roncsolt edényalj maradványait találtuk, amelyek a két temetkezésnek a rézkor első felére történő keltezését valószínűsítik. A harmadik sír az előzőektől északabbra, magányosan került elő. Az ovális folttal jelentkező sírgödörben nagyjából NyÉNy-KDK tájolású, jobb oldalra zsugorított testhelyzetű felnőtt rossz megtartású csontváza feküdt. A karokat könyökben behajlították, a kezek szorosan a D felé néző arc előtt nyugodtak. A combok csaknem nyújtott testhelyzetben feküdtek, a térdeket hegyesszögben hátrahajtották, a lábfejeket szintén hátrahajtván szorosan a medencéhez húzták. A felsőtest előtt egy kónikus tál darabjai feküdtek, a lábszárakra